

SZÍRIA

ORSZÁGINFORMÁCIÓS ÖSSZEFOGLALÓ

I. Általános információ¹

I.1. Előzmények

Szíriában 1963 óta az arab nacionalista Ba'ath párt van hatalmon. A Muszlim Testvériség nevű szunnita fundamentalista szervezet 1976-tól 1981-ig folyamatos fegyveres támadást intézett a kormányzat ellen. Végül 1982-ben a kormány győzelmet aratott a lázadók felett, a harcok során mintegy 20 000 lázadó és polgári személy vesztette életét. Ezt követően a kormányellenes lázadások enyhültek.

2000-ben Háfez al-Asszad elnök halálát követően fia, Basar al-Asszad vette át a hatalmat, aki az ország politikai és gazdasági liberalizációját tűzte ki célul. **2001-ben azonban a reformfolyamat hirtelen megszakadt**, a legfőbb reformkezdeményezőket letartóztatták és évekig tartó börtönbüntetésre ítélték, másokat a titkosrendőrség állandó megfigyelés alatt tartott; a gazdasági fejlődés ugyancsak visszaesett.

I.2. A szíriai diktatúra

Szíria ma is a Közel-kelet egyik legkeményebb, az emberi jogokat súlyosan megsértő diktatúrája. A szíriai rezsim ugyanakkor (a korábban Irakban is hatalmon levő Ba'ath párt szocialista gyökerein és ideológiáján alapulva) **világi diktatúra** (szemben például az iráni vallási fundamentalista rezsimmel).

Az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma 2007-es emberi jogi jelentésében Szíriát **tekintélyelvű államhatalomként** jellemezte. A 2007. áprilisi választások (elnöki, parlamenti, önkormányzati) a demokratikus biztosítékok minden formáját nélkülözve zajlottak. A központi hatalom a választások demokratikus lefolyását ellenőrző nemzetközi megfigyelők jelenlétét nem engedélyezte. A választások demokratikus voltát még a kormánypárti sajtó is megkérdőjelezte, az ellenzék pedig felszólította a nemzetközi közösséget a választások eredményének elutasítására és az ez alapján felállított törvényhozó hatalom elutasítására. Az Amnesty International éves emberi jogi jelentése szerint 2007-ben mintegy 1 500 személyt tartóztattak le politikai tevékenységük miatt.²

II. Szíria mint „befogadó ország”? – a menekültek problematikusságai³

II.1. Általános megfontolások, a refoulement gyakorlata

Szíria nem részes állama a menekültek helyzetéről szóló 1951-es Genfi Egyezménynek. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával (UNHCR), illetve az ENSZ Palesztin Menekültek Segélyező és Munkaközvetítő Hivatala a Közel-Keleten (UNRWA) szervezetekkel hivatalosan együttműködik a menedékkérők, menekültek, illetve ún. belső menekültek védelmében. Kivételt képez ez alól az **iráni ahvazi arab menekültekkel való hátrányosan megkülönböztető bánásmód** (annak ellenére tartottak „idegenrendészeti őrizetben” számos ilyen személyt, hogy az UNHCR menekültként ismerte el őket). Az UNHCR továbbá arról számolt be, hogy számos esetben közbe kellett lépnie annak érdekében, hogy megakadályozza az általa már menekültként elismert személyek visszairányítását olyan országba, ahol üldözés veszélyének lettek volna kitéve. Ez megerősíti azt a feltételezést, mely szerint **Szíria számos alkalommal sértette meg a refoulement (azaz a sérelmes bánásmódba való visszaküldés)**

¹ UK Border Agency, Country of Origin Information Report, The Syrian Arab Republic, 6 February 2009; 9-17. oldal <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs09/syria-060209.doc>; Id. még US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Human Rights Report: Syria, February 25, 2009; <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/nea/119127.htm>

² Amnesty International, Syria Annual Report 2008, <http://www.amnesty.org/en/region/syria/report-2008>; Id. még Amnesty International: Repressing Dissent Pro-Democracy Activists on Trial in Syria, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE24/024/2008/en/50b4fe9d-9456-11dd-8a66-2b277e06f5bd/mde240242008en.pdf> Id. továbbá a Human Rights Watch által kiadott beszámoló is: No Room to Breathe State Repression of Human Rights Activism in Syria; October 2007; <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria1007.pdf>

³ UK Border Agency, Country of Origin Information Report, The Syrian Arab Republic, továbbá US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Human Rights Report: Syria; Id. fent (1)

tilalmát. A non-refoulement elvének maradéktalan tiszteletben tartása az elsődleges alapfeltétele annak, hogy egy ország biztonságos harmadik, illetve menedéket nyújtó országnak minősüljön.⁴

II.2. Iraki menekültek

Az iraki megszállást követően Szíriára nagy nyomás nehezedett az **iraki menekültek** tömeges beáramlásával, 2007. végén már 1,3 millió iraki menekült tartózkodott az országban. A szír kormány hallgatólagosan elismerte az UNHCR gyakorlatát, mely alapján az egyéniesített vizsgálat helyett automatikusan (ún. prima facie) menekültként ismertek el minden Irakból érkezett, menekültstátuszért folyamodó személyt. 2007 októberében azonban Szíria végett vetett e gyakorlatnak és **vízumkényszert** vezetett be az iraki menekültekkel szemben, amely rendkívül megnehezítette az irakiak védelemhez való hozzáférését Szíriában.

Az iraki menekültek helyzetét tovább nehezíti, hogy **a szír hatóságok 2007-2008-ban számos esetben küldtek vissza iraki menekülteket hazájukba.** A Egyesült Államok Menekült- és Bevándorlásügyi Bizottsága⁵ (USCRI) nevű amerikai civil szervezet adatai szerint 2008 folyamán 69 menekültet és menedékkérőt, köztük 58 irakit küldtek vissza Irakba, mely kimerítheti az ENSZ kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezménye által is tilalmazott sérelmes bánásmódba való visszaküldés tilalmát.⁶ Az Amnesty International szerint 2007 vége és 2008. február között tíz az UNHCR által korábban regisztrált iraki menedékkérőt küldtek vissza származási országukba, köztük egy 16 éves kislányt egyenesen a fogvatartását végrehajtó intézetből toloncoltak ki. Az UNHCR megállapította, hogy annak ellenére, hogy Szíria általában nem küld vissza iraki menedékkérőket vagy menekülteket származási országukba, **azon irakiak esetében azonban komoly esélye van a visszaküldésnek, akiket személyazonosító okmányok hiánya, közbiztonsági megfontolások, jogellenes határátlépés, vagy prostitúció gyanúja miatt tartóztatnak le.**⁷

Az USCRI beszámolója szerint 2008-ban 318 menekültet és menedékkérőt tartóztatnak le Szíriában, közülük 228 irakit és 56 szomáliait. A letartóztatások okai leggyakrabban közokirat-hamisítás, illegális határátlépés, prostitúció, csempészet, illetve egyéb közbiztonsági érdekek voltak. A fogvatartás jogszerűségét gyakran nem vizsgálta független bíróság, továbbá előfordult, hogy nem került sor később sem vádemelésre.⁸

Az Amnesty International tekintélyes nemzetközi civil szervezet 2008 márciusában végzett helyszíni látogatásáról készült jelentése szerint a Szíriában élő **iraki menekültek élete nagyon nehéz,** legálisan egyáltalán nem dolgozhatnak, a legtöbben alig tudják a lakhatáshoz szükséges költségeket előteremteni, sőt azért akár életük kockáztatása árán is hazatérnek, hogy felvegyék nyugdíjukat, vagy egyéb járandóságukat.⁹ A nők és fiatal lányok helyzete egyre súlyosabb, sokan válnak **nemi erőszak, családon belüli erőszak, vagy kényszerprostitúció** áldozatává – elérhető védelem és hatékony segítség nélkül.¹⁰

II.3. Palesztin menekültek

További probléma a **palesztin menekültek helyzete** az országban. A 2003-as iraki konfliktust megelőzően mintegy 34 000 palesztin menekült élt Bagdadban, akikre a Szaddam rezsim megdöntését követően már egyre kevésbé menekültként mint inkább külföldi „betolakodóként” kezdtek tekinteni. Az iraki állampolgárok mellett a palesztin közösséget is egyre nagyobb mértékű erőszak fenyegette Irakban, mely 2006-ra már oly mértékben vált elviselhetetlenné, hogy irakiak – beleértve a nagyobb számú palesztin közösséget is – százezrei kerestek menedéket a környező országokban, főként Szíriában és Libanonban. A palesztinokat segítő UNRWA adatai szerint 2007-ben 461897 palesztin menekültet regisztráltak Szíriában, melynek 27%-az UNRWA menekülttáborokban élt.¹¹ Mintegy 3 000 palesztin menekült rekedt a Szíria és Irak közötti „nem hivatalos” menekülttáborokban, melyeket szintén az UNRWA lát el. Számos civil szervezet a táborokban uralkodó siralmas állapotokról számolt be 2008-ban.¹²

⁴ Lásd pl. 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, 2. § i)

⁵ Lásd: <http://www.refugees.org/countryreports.aspx?id=2345>

⁶ 1988. évi 3. törvényerejű rendelet a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

⁷ Lásd: <http://www.refugees.org/countryreports.aspx?id=2345>, forrás: UNHCR

⁸ <http://www.refugees.org/countryreports.aspx?id=2345>

⁹ Amnesty International, Iraq Suffering In Silence: Iraqi Refugees In Syria, 2008; 9. oldal;

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/010/2008/en/7f39d610-2042-11dd-a784-8b9c94c1f93f/mde140102008eng.pdf>

¹⁰ Amnesty International, Iraq Suffering In Silence: Iraqi Refugees In Syria, 2008; 12. oldal;

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE14/010/2008/en/7f39d610-2042-11dd-a784-8b9c94c1f93f/mde140102008eng.pdf>

¹¹ UN Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA), UNRWA in Figures, elérhető:

<http://www.un.org/unrwa/publications/pdf/uif-dec08.pdf>

Ld. még: US Committee for Refugees and Immigrants, World Refugee Survey, 2008;

<http://www.unhcr.org/refworld/country,,JSCRI,,HTI,4562d94e2,485f50d9ad,0.html>

¹² Refugees International, From Fast Death to Slow Death: Palestinian Refugees from Iraq Trapped on the Syria-Iraq Border. Summary Report of an International NGO Delegation, 20 November 2008; <http://www.unhcr.org/refworld/docid/492d153c2.html>

Az Irakból elmenekült palesztinok érkezése előtt is jelentős palesztin menekültpopuláció élt Szíriában, akik státusza nagymértékben különbözik az iraki palesztin menekültek jogállásától. A szír jogszabályok szerint a palesztin menekültek általánosságban nem jogosultak az állampolgárság megszerzésére, a palesztinok alábbi csoportjainak azonban mégis van erre elméleti lehetősége: 1) palesztin nők, akik szír férfival házasodtak; 2) 1948 előtt szír állampolgárságú volt, 3) egyéb esetekben a Belügyminisztérium egyedi döntése alapján.¹³ Tény azonban, hogy a palesztin menekültek elsöprő többsége nem tud eleget tenni a fentebb felsoroltaknak és közel négyszázezen hontalanok – vagyis nem részesülhetnek az állam által nyújtott legalapvetőbb ellátásokból.¹⁴ A hosszú ideje Szíriában élő palesztinok a szír állampolgárokéhoz hasonló személyazonosító okmányt kapnak, útiokmányuk szintén hat évre érvényes. Az iraki palesztin menekültek mozgásszabadsága korlátozott; csak engedéllyel hagyhatják el az Al-Hol és Al-Tanf menekülttáborokat, kivéve ha orvosi kezelésük szükséges Szíria más területén, illetve iskolalátogatás céljából.¹⁵

III. Különösen veszélyeztetett csoportok¹⁶

III.1. Kurd kisebbség

A kurd kisebbség Szíria lakosságának körülbelül 10%-át teszi ki, amely közel 1,75-2 millió személyt jelent. A kurdok főként az ország Irakkal és Törökországgal határos területein élnek, illetve nagyobb számban Damaszkuszban és Aleppóban. Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának 2008-as emberi jogi beszámolója szerint a szír kormány általánosságban véve tiszteletben tartja az országban élő nemzeti és etnikai kisebbségi csoportok vallási, kulturális jogainak gyakorlását, azonban ez alól jelentős kivételt képez a kurd kisebbség, akiket **etnikai hovatartozásuk miatt nyílt diszkrimináció fenyeget**. A szír kormány többek között korlátozza a kurd nyelv oktatását, valamint könyvek, folyóiratok kurd nyelven való megjelenését, illetve kurd ünnepek megtartását.

Az utóbbi években számos alkalommal került sor kurd tüntetések szétverésére, melynek során több tucat polgári személy vesztette életét. A szír biztonsági erők továbbá rendszeresen tartóztatnak le kurd személyeket, illetve csoportokat államellenes összekövés vádjával. Ezen kívül 2007-ben a kormányzat megkezdte arab lakosság erőszakos betelepítését az ország kurdok-lakta részeire, az etnikai arányok megváltoztatása és így saját hatalma erősítése érdekében.

További probléma a kurd kisebbség körében a **hontalanság kérdése**. Az 1962-es népszámlálást követően az állam kizárólag azokat a kurdokat ismerte el szír állampolgárként, akik az 1945-öt megelőző időszakban már Szíria területén éltek. Ennek következtében számos kurd családon belül egyesek állampolgárságukat megtarthatták, míg másokat az ország területén illegálisan tartózkodó hontalan személynek minősítettek, közel 360 000 kurd hontalanná válását eredményezve ezzel. A hontalanság következményei rendkívül súlyosak: a hontalanok a legalapvetőbb szociális és gazdasági jogukat sem tudják gyakorolni Szíriában és úti okmányt sem szerezhetnek, így az országot sem képesek legálisan elhagyni.

A Szíriában élő hontalan kurdokat rendszeresen éri **kirívóan súlyos hátrányos megkülönböztetés** származásuk és hontalanságok miatt. Egy részük piros személyazonosító igazolványt kapott, melynek birtokában nincs választójoguk, nem lehet földtulajdonuk, nem gyakorolhatnak bizonyos foglalkozásokat, tovább nem részesülhetnek élelmiszersegélyekben, illetve nem férnek hozzá az állami egészségügyi ellátásokhoz. A kurdok számára kiállított piros személyazonosító okmány birtokában lehetetlen szír állampolgárral házasságot kötni és állami fenntartású, nyilvános kórházak sem fogadják az ilyen betegeket.¹⁷

III.2. A nők helyzete

Szíria alkotmánya elméletileg biztosítja ugyan a nemek közötti egyenlőséget, a személyek jogállására vonatkozó jogszabályok, valamint a büntetőtörvénykönyv azonban **diszkriminatív rendelkezéseket tartalmaz a nőkre és leánygyermekre vonatkozóan**. A nemzetközi nyomás ellenére a szír államhatalom 2008-ban is számos nőjogi szervezetet tiltott be, és a problematikus jogszabályok módosítása is elmaradt.¹⁸ Az egyes vallási csoportok saját

¹³ Badil Resource Centre for Palestinian Residency and Refugee Rights, Handbook on Protection of Palestinian Refugees in States Signatories to the 1951 Refugee Convention, August 2005, 17. oldal; <http://www.badil.org/Publications/Books/Handbook.pdf>

¹⁴ Refugees International, Nationality Rights for All: A Progress Report and Global Survey on Statelessness, March 2009; 53. oldal; http://www.refintl.org/sites/default/files/RI%20Stateless%20Report_FINAL_031109.pdf

¹⁵ <http://www.refugees.org/countryreports.aspx?id=2345>

¹⁶ UK Border Agency, Country of Origin Information Report, The Syrian Arab Republic, továbbá US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Human Rights Report: Syria; ld. fent (1)

¹⁷ Refugees International, Nationality Rights for All: A Progress Report and Global Survey on Statelessness, March 2009; 53. oldal; http://www.refintl.org/sites/default/files/RI%20Stateless%20Report_FINAL_031109.pdf

¹⁸ 2007 júniusában az ENSZ Bizottság a nőekkel szembeni diszkrimináció kiküszöböléséről (CEDAW) felhívta Szíriát, hogy tegyen lépéseket a nők helyzetének javítása érdekében, így helyezze hatályon kívül a nőket hátrányosan megkülönböztető jogszabályokat, rendelkezzen a házasságon belüli nemi erőszak büntetendővé nyilvánításáról, tegyen lépéseket az ún. becsületgyilkosságok elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonására, tegye lehetővé az áldozatok azonnali jogsegélyhez való hozzáférését, illetve a nők jogait képviselő civil szervezetek önálló működésének lehetővé tételére. ; ld. Committee on the

törvényeik szerint rendezik a házasságkötés és a válás kérdéseit, mely a muszlimok esetében a sária törvények kormányzat általi értelmezését és alkalmazását jelenti, amely kifejezetten hátrányosan érinti a nőket például a házassággal, válással vagy örökléssel kapcsolatosan.¹⁹ Fontos különbségtétel például, hogy az elvált nő elveszti gyermekei feletti felügyeleti jogát, ha a fiúgyermek eléri a 13., leánygyermek a 15. életévét; ezt követően a szülői felügyeleti jog kizárólagosan az apát illeti meg.

A jogszabályok nem büntetik a családon belüli erőszakot. A megtorlástól, illetve társadalmi megbélyegzéstől tartva, a családon belül elkövetett erőszakos cselekmények, továbbá a szexuális zaklatások nagy részét az áldozatok nem jelentik.²⁰ Ennél fogva nem áll rendelkezésre megbízható statisztikai információ a családon belüli erőszak áldozatainak pontos számáról. Azok a nők, akik a jelentették az erőszakot, a rendőrség általi zaklatásról, bántalmazásról számoltak be utóbb. A **büntetőtörvénykönyv nem nyújt védelmet az áldozatoknak**, ugyanis kifejezetten kizárja a nemi erőszak elkövetői közül a házastársat, illetve a nőt megerőszakoló férfi felmentést nyerhet a büntetőjogi vád alól, amennyiben utóbb feleségül veszi áldozatát. További, széleskörű probléma az áldozat állítólagos „szexuálisan helytelen viselkedése” esetén, családtagjai által elkövetett **ún. becsületgyilkosságok**. Ugyan nem áll rendelkezésre pontos adat e gyilkosságok számát illetően, helyi emberi jogi szervezetek szerint mintegy 300 eset történik évente. Ugyancsak probléma a **prostitúció és kényszermunka céljából folytatott emberkereskedelem**. Szíria egyszerre tranzit és célország: a Közel-Keletről, Afrikából szállítanak nőket az országba kényszermunka céljából, továbbá iraki nőket szállítanak Szíriából Kuvaitba, az Egyesült Arab Emírátusba és Libanonba prostitúció céljából. Szíria eddig nem tett hatékony lépéseket az emberkereskedelem leküzdésére; többek között a hatóságok nem üldözik a bűnelkövetőket, továbbá nem biztosítanak védelmet az emberkereskedelem áldozatainak.²¹

Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) 38th Session, (New York, 14 May – 1 June 2007); Syria, Initial Periodic Report; http://www.ishr.ch/hrm/tmb/treaty/cedaw/reports/cedaw_38/cedaw_38_syria.pdf

¹⁹ Vallási, nyelvi csoportok Szíriában: az ország hivatalos nyelve az arab, de beszélnek még a kurdot, az örményt és az újarámi nyelveket is (például az asszír). A lakosság 90%-a arab, 6%-a kurd, 2%-a örmény, 2%-a asszír és egyéb nemzetiségű. A lakosság 89%-a muszlim, ebből 79% szunnita. A maradék 7%-ban alavita (a síita iszlám egy ága), 2%-ban drúz, 1%-ban pedig iszmáilita síita. A lakosság mintegy 10%-át kitevő keresztény vallásúak kb. 55-60%-a ortodox, kb. 15-20% pedig katolikus.

²⁰ Egy 2006 áprilisában közzétett, az ENSZ Fejlesztési Alapja a Nők számára (UNIFEM) által támogatott tanulmány feltárta, hogy a megkérdezett nők esetében négyből egy nő már volt erőszak áldozata. UNIFEM, Violence against Women – Syria, 2005; http://www.unifem.org/news_events/currents/documents/currents_200606_SyriaVAWstudyKeyFindings.pdf

²¹ Ld. Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), ld. fent (18)